

УДК 323.13

Узун Ю. В.

д-р політ. н., професор,
кафедра політології

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
к. 37, Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058, Україна

E-mail: uzun.ulia76@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-3575-3139>

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2024.38.12>

Коч С. В.

д-р політ. н., професор,
кафедра політології

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
к. 37, Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058, Україна

E-mail: svetlana.v.koch@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2825-3563>

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2024.38.12>

ЄВРОПЕЙСЬКА МЕМОРІАЛЬНА ПОЛІТИКА КРИЗЬ ПРИЗМУ ПОПУЛІСТСЬКИХ ТА КОНСЕРВАТИВНИХ РУХІВ: КРИТИКА І ВИКЛИКИ

Статтю присвячено детальному аналізу впливу популістських і консервативних рухів на європейську меморіальну політику. Мета статті полягає у розкритті того, як ці політичні течії формують критику офіційних наративів і політик пам'яті в Європі, та вивченні викликів, які вони ставлять перед національними і європейськими дискурсами пам'яті. Аналіз охоплює два основних аспекти: критичний погляд на концепти «європейської спадщини» і «культурного ідентифікаціонізму» та вплив цих поглядів на сучасну меморіальну політику. У статті розглядаються конкретні приклади, зокрема як правопопулістські ідеї спотворюють європейську спадщину шляхом ностальгії за «старою Європою». У цьому контексті акцентується на ігноруванні колоніального минулого та спрощенні наративів про колоніальне насильство і Голокост. Оцінюється, як ці ідеї використовуються для підтримки націоналістичних наративів, що ставлять під сумнів мультикультурний підхід Європейського Союзу та політики пам'яті. Стаття також аналізує, як популістські та консервативні рухи критично ставляться до ЄС, уважаючи його «спільною банкірів» і «примусовим плавильним котлом», що нав'язує політику мультикультуралізму та прийняття мігрантів. Розглянуто, як ці рухи, включаючи Національне об'єднання Марін Ле Пен і «Золоту Зорю» в Греції, виступають за повернення національного суверенітету та збереження культурної ідентичності на основі європейської спадщини, яка, на їхню думку, не має нічого спільного з ЄС. Окрема увага приділяється поняттю «нового расизму» або «культурного расизму», що характеризується відмовою від біологічних ієрархій і натомість акцентує культурні відмінності як підставу для виключення мігрантів. Аналізується, як правопопулістські ідеї виправдовують культурну неспівмірність як загрозу європейській ідентичності, тоді як нові праві ідеологи просувають концепцію етнорегіоналізму, що базується на культурному диференціалізмі і заперечує мультикультуралізм. Завдяки всебічному аналізу стаття має на меті розкрити трансформацію європейської меморіальної політики під впливом популістських і консервативних тенденцій та оцінити їхні наслідки для європейської політики пам'яті й ідентичності.

Ключові слова: політика пам'яті, європейська меморіальна політика, популістські рухи, консервативні рухи, ідентичність, національний суверенітет, європейська спадщина, культурний расизм, історичні наративи.

Актуальність. У Європі триває активна дискусія щодо її майбутнього та шляхів розвитку. Ці дебати охоплюють різноманітні аспекти суспільного, політичного та культурного життя, серед яких особливе місце займає меморіальна політика. Вона відображає не лише історичну пам'ять, а й впливає на ідентичність, цінності та перспективи континенту. Важливою частиною цієї дискусії є критика Європейського Союзу, яка походить із боку правих політичних сил, що прагнуть відновлення традиційних європейських цінностей та національної суверенності.

У 2017 р. десять відомих європейських консервативних мислителів, серед яких – французькі вчені Філіпп Бенетон, Ремі Браге, Шанталь Міойн-Дельсоль, П'єр Манан, чех Роман Йох, угорець Андраш Ланці, поляк Рішард Легутко, норвежець Ян Хааланд Магларі, британець Роджер Скрутон, німець Роберт Шпеманн, бельгієць Матіас Шторм, нідерландець Барт Ян Спруйт, іспанець Далмаціо Негро Павич, опублікували Паризьку декларацію «Європа, в яку можна вірити» (Europe in Which We Can Believ, 2017). Декларація стала підсумком зустрічі, яку підписанти провели в Парижі в травні. Деякі підписанти – політичні діячі, наприклад польський підписант Рішард Легутко, професор філософії Ягеллонського університету в Кракові, редактор самвидаву за часів комунізму, колишній міністр освіти Польщі, а нині співголова групи консерваторів і реформістів у Європейському Парламенті. Чех Роман Йох – віцеголова консервативної партії Чехії, колишній міністр закордонних справ Громадського демократичного альянсу. Низка французьких підписантів – співробітниця Академії моральних та політичних наук Франції, у тому числі Ремі Браге – її президент, Шанталь Міойн-Дельсон – дружина ексміністра оборони Франції Шарля Мійона.

У поясненні йдеться: «Їх об'єднала спільна стурбованість поточним станом європейської політики, культури, суспільства, перш за все, станом європейського розуму та уяви». Документ став маніфестом, у якому виражено глибоке занепокоєння щодо напрямку, у якому рухається сучасна Європа. Основні положення декларації відображають критику домінуючої політики Європейського Союзу та пропонують альтернативне бачення майбутнього континенту.

«Європа, у яку ми можемо вірити» – це назва заяви, яка починається так: «Європа належить нам, і ми належимо Європі. Ці землі – наш дім; у нас немає іншого» (Europe in Which We Can Believ, 2017). Це стосується Британії: незалежно від того, у якому стилі, угода чи ні, ми вийдемо з Європейського Союзу, наступного дня ми не станемо ні на йоту менш європейцями. Дійсно, за логікою Паризької заяви, ми станемо справжніми європейцями, якщо звільнимся від клопоту фальшивої Європи. «Покровителі фальшивої Європи, – йдеться у заяві, – зачаровані забобонами неминучого прогресу. Вони вірять, що історія на їхньому боці, і ця віра робить їх зарозумілими та зневажливими, неспроможними визнати вади постнаціонального, посткультурного світу, який вони будують». Точніше: хоча вони можуть бути не в змозі так чітко сформулювати проблему, це досвід, який спонукає європейських виборців повставати в усе більшій кількості проти фальшивої Європи, яка сидить навпочіпки, як непристойна жаба, у своєму брусельському болоті (Europe in Which We Can Believ, 2017).

Заява прямо не передбачає розпуск Європейського Союзу, але всі його прагнення несумісні з «цінностями» та політикою ЄС. Тематичні заголовки вказують на занепокоєння та принципи, які обговорюють автори: «Ми не пасивні суб'єкти»... «Національна держава є ознакою Європи»... «Християнське коріння живить Європу»...

«Ми втрачаємо свій дім»... «А панує фальшива свобода»... «Нас регулюють і керують»... «Мультикультуралізм непрацевдатний»... «Еліти зарозуміло виставляють напоказ свою чесноту»... «Ми повинні відновити моральну культуру»... «Ринки мають бути спрямовані на соціальні цілі»... «Освіта має бути реформованими»... «Шлюб і сім'я є важливими»... (Europe in Which We Can Believe, 2017).

Одним із ключових положень Паризької декларації є критика сучасних європейських еліт та їхніх політичних ідеалів. Автори стверджують, що Європа, якою ми її знаємо сьогодні, стала «фальшивою Європою», що втратила свою історичну і культурну ідентичність. Вони наголошують, що правлячі класи, віддалені від реальних потреб та інтересів громадян, підтримують ідеї глобалізації, мультикультуралізму та безмежної ринкової економіки, що руйнують національну єдність і солідарність. Консервативні вчені також звертають увагу на небезпеки, пов'язані з міграційною політикою. Вони критикують масову імміграцію без відповідної асиміляції, стверджуючи, що вона перетворює європейські нації на колонії, а не на інтегровані спільноти. Це, на їхню думку, призводить до соціальної дезінтеграції та культурного відторгнення, що підриває основи європейської цивілізації. Одним із центральних аспектів Паризької декларації є заклик до відновлення національної суверенності та повернення до коренів європейської культури. Учені наполягають на необхідності ресекюляризації суспільного життя та відокремлення релігійних прагнень від політики. Вони також закликають до відновлення справжнього лібералізму, який базується на повноцінній публічній дискусії, вільній від загрози насильства та примусу. Цей документ також пропонує реформування освітньої системи, яка, на думку авторів, повинна зосередитися на передачі спільної культурної спадщини, а не на індоктринації молоді культурою відторгнення. Вони наголошують на важливості шлюбу та сім'ї як основ громадянського суспільства і підґрунтя гармонії між чоловіком та жінкою. Паризька Декларація відображає занепокоєння щодо «популізму». Автори визнають, що новий тип популізму є проявом здорового бунту проти тиранії «фальшивої Європи» і викликом до диктатури статус-кво й закликають до відповідального лідерства, яке піклується про благо конкретної спільноти і поважає національні традиції. Таким чином, Паризька декларація пропонує альтернативне бачення майбутнього Європи, яке базується на відновленні національної суверенності, культурної ідентичності та традиційних цінностей. Це бачення знаходить відгук серед популістських консервативно-ліберальних та ультраправих політичних сил, які виступають проти домінуючої політики Європейського Союзу та прагнуть відновлення справжньої Європи, у яку можна вірити.

Критики Декларації стверджують, що вона пропагує роздільну та регресивну візію Європи. Деякі вважають, що вона резонує з темами американських християнських правих, включаючи скептицизм щодо кліматичних наук і схильність до теократії, що, на їхню думку, є чужим для європейських традицій. Поділ на «справжню» та «фальшиву» Європу виявився особливо суперечливим, оскільки критики вважають, що це спрощена та виключна концепція, яка не визнає різноманітності та еволюції континенту. Додаткова критика виходить від тих, хто вважає Декларацію націоналістичною та ксенофобською. Хоча деякі погоджуються з окремими пунктами про збереження культурної спадщини, вони стверджують, що загальний тон та послання документа є токсичними та шовіністичними. Відповідь на це відображає ідейно-політичний конфлікт у Європі щодо питань ідентичності, суверенітету та майбутнього напрямку європейського проекту.

Натомість позитивну реакцію представив Джеральд Ворнер: «ЄС – це повне протиріччя та виродження всього, що Європа репрезентувала, створювала, думала та досягла протягом двох тисячоліть. Його порядок денний – розпад автентичної Європи, а не її інтеграція. Тепер – і це не могло статися у більш відповідний момент – пролунав гучний заклик знову підтвердити та реалізувати справжні цінності Європи та відкинути злісні помилки та збочення, які сприяли розпаду Європейського Союзу» (Warner, 2017). «Паризька заява, – указує Ворнер, – це глибоко вдумливий документ, який дуже відрізняється від псевдоінтелектуальної балаканини, яку вигадують апологети Брюсселя... Це відображає той факт, що, оскільки політкоректне групове мислення в університетах атрофувало європейський розум, інтелектуальні джерела континенту тепер течуть зі Сходу, зокрема з Польщі та Угорщини. Вишеградська група все більше кидає інтелектуальний і моральний виклик духовно збанкрутілим націям Заходу» (Warner, 2017).

Загалом Паризька декларація спровокувала масштабні дебати щодо напрямку європейської політики та ролі консервативних цінностей у формуванні майбутнього континенту. Ці дебати підкреслюють зростаючий вплив правих рухів по всій Європі та їхню спробу кинути виклик основному політичному та культурному консенсусу.

Європейська меморіальна політика як інтелектуальна і практична сфера має глибокі коріння в історичних, соціальних та політичних нарративах, що формувалися протягом століть.

Теоретико-методологічні підходи до вивчення меморіальної політики Європи та ЄС включають порівняльний аналіз, культурну антропологію та соціологію пам'яті. Дослідження меморіальної політики Європи і Європейського Союзу розпочалося з вивчення національної ідентичності та розширилося до аналізу ширших транснаціональних питань. Ця тема стала особливо актуальною в контексті європейської інтеграції, зростання популізму, міграційних криз і боротьби за збереження історичної пам'яті. Одним із перших значних дослідників проблеми національної ідентичності був американський політолог Бенедикт Андерсон, який запропонував концепцію «уявлених спільнот» (Anderson, 1983). Його ідеї стали основою для подальших досліджень, які вивчали, як національні ідентичності формуються через мову, засоби масової інформації та інститути освіти. Французький філософ Етьєн Балібар став одним із ключових теоретиків, що досліджували питання транснаціонального громадянства та європейської ідентичності (Balibar, 1991, 2004). Його роботи аналізують процеси, що формують європейську ідентичність у контексті культурних змін та міграцій. Разом з Іммануїлом Валлерстайном Балібар досліджував вплив расових питань на формування національної та європейської ідентичності (Balibar, 2004). Американський соціолог Роджерс Брубейкер досліджував популізм і його вплив на колективну пам'ять та ідентичність у Європі, підкреслюючи важливість порівняльного підходу до вивчення цих питань (Brubaker, 2017). Ерік Хобсбаум та Терренс Рейнджер (Hobsbawm & Ranger, 1997) розвинули концепцію «місць пам'яті» та «винайдених традицій», яка стала ключовою для розуміння того, як історична пам'ять конструюється і використовується в політичних цілях. Ці автори досліджують, як традиції та ритуали створюються та інструменталізуються в політичних цілях і показують, як національні уряди використовують історичні наративи для зміцнення своєї легітимності та об'єднання громадян. Джерард Деланті аналізує вплив історії та пам'яті на формування європейської ідентичності (Delanty, 2009).

Процеси розвитку загальної європейської ідентичності стали предметом досліджень Етьєна Балібара (Balibar, 1991), Джерарда Деланті (Delanty, 2009), Енн Лаури Столер (Stoler, 2011, 2016), Кріса Шора (Shore, 2006), Крістін Мітчелл (Mitchell, 2014). Політику держав ЄС та Європи щодо впровадження мультикультуралізму досліджували Пол Гілрой (Gilroy, 2004), Алан Лентін та Гаван Титлі (Lentin & Titley, 2011), Ніколас де Генова (de Genova, 2018), Марха Валента (Valenta, 2011). Проблеми розвитку прихованого «нового расизму» досліджували такі автори, як Етьєн Балібар (Balibar, 2004), Мартін Баркер (Barker, 1981), Ален де Бенуа (de Benoist, 1999; de Benoist & Champetier, 2012), Верена Штолке (Stolcke, 1999), Девід Тео Голдберг (Goldberg, 2006, 2015), Малте Тран та Лукас Боенке (Thran & Boehnke, 2015). К'яра де Чезарі та Іво Босилков та Аріанна П'яченті (de Cesari, Bosilkov & Piacentini, 2019), Альберто Спекторовські (Spektorowski, 2003), Дафна Халікіопулу і Софія Василюпулу (Halikiopoulou & Vasilopoulou, 2016; Vasilopoulou, 2017), Марта Котвас та Ян Кубік (Kotwas & Kubik, 2019), Елізабет Зерофські (Zerofsky, 2017) проаналізували, як популістські рухи у Європі використовують спільну європейську спадщину для просування своїх політичних цілей. Вони ставлять питання про те, чи дійсно євроскептики вірять у єдину європейську спадщину або використовують її як інструмент для власних потреб. Стефан Єгер досліджує, як музеї Другої світової війни у Європі адаптуються до сучасних викликів і як вони впливають на колективну пам'ять про цей конфлікт (Jaeger, 2020). Піотр Каролевські аналізує політику пам'яті в посткомуністичних країнах, зокрема в Польщі. Він досліджує, як популістські уряди використовують історичні наративи для консолідації своєї влади та створення образу «іншого» (Karolewski, 2020). Анук де Конінг та Модест Вейн (de Koning & Modest, 2017), Девід Кларк і Павел Дубер (Clarke & Duber, 2018) досліджують меморіальну політику «постколоніальної Європи».

Прикладне значення має праця К'яри Де Чезарі, Іво Босилкова та Аріанни П'ячентіні («Чому євроскептики вірять у спільну європейську спадщину?») (de Cesari, Bosilkov & Piacentini, 2019), у якій автори досліджують парадокси розуміння «європейської спадщини» в ультраправому популістському, націоналістичному дискурсі у Європі, досліджуючи «збочені збіги» популістських ідей із нібито інклюзивними уявленнями про європейську спадщину, які пропагують інституції ЄС. Автори представили аналіз соціологічного інтерв'ю, проведений групою CoHERE (Айхан Кая та команда CoHERE Айше Течмен), проведеного протягом місяця в 2017 р. у Франції, Німеччині, Греції, Італії та Нідерландах рідною мовою респондентів – прихильників популістських партій Національного фронту (NF) у Франції, Альтернатива для Німеччини (AfD) – у Німеччині, Золота зоря (GD) – у Греції, Рух п'яти зірок (M5S) – в Італії та Партія свободи (PVV) – у Нідерландах віком від 18 до 65 років, про те, що громадяни цих країн думають про «європейську культуру» та «європейську спадщину» і наскільки вірять у національну культуру, доводячи існування почуття спільної європейської спадщини, навіть якщо воно розпливчате та імпліцитно, співіснує з глибокою прихильністю до національних культур. Автори досліджують, як сучасні соціальні виклики впливають на формування європейської ідентичності та пам'яті.

Загалом усі вище вказані праці формують багатовимірну картину європейської меморіальної політики, висвітлюючи різні підходи до історії, пам'яті та ідентичності. Вони показують, як минуле використовується для формування

сучасних політичних і соціальних наративів, а також як різні країни та групи використовують історичні наративи для досягнення своїх цілей.

Метою статті є дослідження впливу популістських і консервативних рухів на формування меморіальної політики у Європі, аналізуючи їхню критику сучасних меморіальних наративів і вплив на уявлення про європейське минуле та культурну спадщину. *Завданнями статті* є: аналіз критичних позицій популістських і консервативних рухів щодо меморіальної політики Європи; визначення механізму впливу цих рухів на національну ідентичність через меморіальні наративи; встановлення зв'язку меморіальної політики держав Європи з наративами ультраправих критиків мультикультуралізму та їхніх ідей захисту цінності національного суверенітету; визначення впливу нових підходів до політики пам'яті, що виникають під впливом цих рухів; виявлення ключових викликів і тенденцій у розвитку меморіальної політики в умовах підвищення популярності правопопулістських і консервативних ідей.

Вибори до Європейського Парламенту слугують певним інструментом для вимірювання політичних настроїв серед населення країн – членів ЄС, навіть якщо там немає паралельних виборів до національних парламентів. Волевиявлення європейців у 2024 р. не стало винятком і продемонструвало, що хоча сучасна Європа й залишається прихильницею право- та лівоцентристських сил, зсув у бік крайніх політичних спектрів серед європейців зростає. Цього разу склад Європейського Парламенту на 2024–2029 рр. становитиме: правоцентристська Європейська народна партія (ЄНП) – 185 євродепутатів; лівоцентристська політгрупа прогресивних соціалістів і демократів (S&D) – 137; лівоцентристська група Renew Europe – 79; права політгрупа Європейські консерватори і реформатори (ЄКР) – 73; ультраправа політсила Ідентичність і демократія (I&D) – 58; лівоцентристська група Зелених – 52; ультраліва група (Ліві) – 36 і безпартійні – 100. Ці результати виборів підтвердили тенденцію на зростання популярності ультраправих і популістів (групи ЄНП, S&D і Renew мають 401 мандат), хоча це й не дасть їм можливості серйозно змінити політику ЄС. Через збільшену кількість ультраправих сил у ЄП дискусії з різних питань – від міграції до політики пам'яті – можуть мати ускладнений характер.

Ультраправі політичні сили у ЄС включають низку партій і рухів, які часто висловлюють націоналістичні, антиімміграційні, антиісламські та євроскептичні погляди. Серед них: Національне об'єднання (Rassemblement National) Франції, Альтернатива для Німеччини (Alternative für Deutschland, AfD) – Німеччина, Північна Ліга (Lega) – Італії, Фідес (Fidesz) – Угорщини, Партія за свободу (Partij voor de Vrijheid, PVV) – Нідерландів, Шведські демократи (Sverigedemokraterna) – Швеції, Фламандський інтерес (Vlaams Belang) – Бельгії, Конфедерація свободи та незалежності (Konfederacja Wolność i Niepodległość) – Польщі, Народна партія – Наша Словаччина (Ludová strana – Naše Slovensko, LSNS) – Словаччини, Данська народна партія (Dansk Folkeparti) – Данії та ін.

Згідно з Рут Водак, правий популізм є політичним дискурсом, а не повноцінною артикульованою ідеологією: слабо пов'язаний набір ідей, поглядів і соціалізованих та політизованих емоцій (Wodak, 2015). Для правих популістів Європа складається з різноманітних культурних націй і регіонів, які об'єднані в «моральну спільність єдиних цінностей» (Thran & Boehnke, 2015, р. 192), сформованих у спільній цивілізаційній спадщині. Таке розуміння *європеїзму* співіс-

нує із сильним почуттям національної ідентичності і навіть войовничого націоналізму. Ультраправий дискурс щодо європейської спадщини та меморіальної політики будується ідеями:

1) *есенціалізованої європейської спадщини, де культурна ідентичність, яка розуміється як «християнська» та «біла», створює уявлення про Європу як культурно однорідний простір, де спадщина визначається через традиції, що не співпадають з ісламськими або іншими «чужими» культурами;*

2) *виключення «іногородців та іновірців», де іслам та імміграція сприймаються як загроза, що підриває європейську культурну однорідність і спадщину, що веде до ідеї, що культурна чистота й однорідність мають бути захищені від зовнішніх впливів;*

3) *критики європейської культурної політики як мультикультурної через опосередковане відновлення расистських та культурних ієрархій, наприклад через підкреслення християнських та білих аспектів спадщини, що виключає інші культурні та релігійні ідентичності. Дискурс часто відкидає мультикультуралізм і підкреслює національну ідентичність як основу європейської спадщини. Це суперечить ідеї «єдності у різноманітності» і веде до культурного фундаменталізму;*

4) *колоніальної ностальгії та постколоніальної меланхолії, адже ідеалізація минулого супроводжується ностальгією за «старою Європою», яка ігнорує своє колоніальне минуле та історичні зв'язки з іншими частинами світу. Це створює уявлення про Європу як про культурно замкнену та самоутверджену територію;*

5) *забуття та приховування минулого, де колоніальне насильство та Голокост часто ігноруються або спрощуються в наративі європейської спадщини, що веде до спотвореного розуміння європейської історії.*

Есенціалізм у розумінні «європейської спадщини»

Термін «есенціалізм» використовується щодо теорій, у яких стверджується наявність незмінних і вічних якостей речей, об'єднаних певною родовою характеристикою. Носії есенціалізму підкреслюють сильне сприйняття есенціалізованої культури відмінності, що розуміються не так як біологічні, як фундаментальні та, по суті, незмінні (а отже, майже біологізовані) риси.

Есенціалістське розуміння «європейської спадщини» в дискурсі ультраправих популістів проявляється в тому, що вони схильні протиставляти негативно сприйнятий ЄС як економічно невігідний для національних держав та робітничих класів позитивно оціненій ідеї європейської спадщини, що поєднує давньогрецьку та римську історію з християнством і Просвітництвом.

Проведене групою CoHERE в 2017 р. соціологічне дослідження продемонструвало, що в усій вибірці християнство, а іноді юдейсько-християнська цивілізаційна спадщина, згадуються як *«спільна європейська спадщина»*. Іноді ця спадщина кваліфікується як *«європейська»*, часом – як *«західна»* (до якої входять США). Респонденти – прихильники ультраправих політичних сил, особливо у Франції та Німеччині, дотримувалися позицій, висловлених під час Конгресу європейських ультраправих у Кобленці 21 січня 2017 р., наступного дня після інавгурації Дональда Трампа в США. Конгрес передбачав *«нову Європу»*. Промова Марін Ле Пен містила *стратегію «Відродження Європи»* через відродження європейських культур і «різноманітності» сильних націоналізмів, які живуть у свободі та гармонії (Engelhart, 2017). Прессекретар Національного фронту Тібо Гібелін заявив

про «європейську спадщину»: «У нас є **римське коріння**, наша мова, наша **культура; собори**, які ви бачите, чи то в Кельні, чи в Парижі, готичні, транснаціональні; **епоха Відродження** була європейським явищем; і великі релігійні моменти, які відзначили Європу, **поширення християнства, Реформація**, вони ніколи не були ізольовані в одній нації» (Zerofsky, 2017). Отже, стовпами європейської спадщини визначено: римське коріння культури; християнство, Відродження та Реформацію (Delanty, 2009; Shore, 2006).

Водночас носії ультраправих ідей традиційно демонструють прихильність до ієрархізації регіонів Європи, і сама ідея окремих культурних регіонів у Європі відіграє важливу роль у формуванні наративів європейської ідентичності. К'яра Де Чезарі, Іво Босилков, Аріанна П'ячентині зазначають, що респонденти з європейського Півдня поділяють уявлення про європейську спадщину, яка, на їхню думку, була «зраджена (Північною) Європою», яка не цінує внеску Греції/Італії у неї, тоді як грецькі респонденти, а також певною мірою італійці вважають «zasлугою своїх націй цінності та принципи, на яких побудований Європейський Союз». Інші аргументи висувають респонденти з Півночі: голландці, німці та французи, які прагнуть дистанціюватися від південних (та східних) європейців, маючи їх як однорідні блоки (de Cesari, Bosilkov & Piacentini, 2019).

Наприклад, італійські прихильники Руху п'яти зірок (Movimento 5 Stelle, M5S), заснованого в 2009 р. коміком Беппе Грілло та підприємцем Джанроберто Казалео, підкреслюють, що Римська імперія колись намагалася зберегти Європу єдиною, і тому «Римський слід та спадок» в історичі спадщині сьогодення є найважливішим. M5S висуває ідею альянсу південноєвропейських країн, щоб «запобігти тому, щоб Італія стала джерелом дешевої фізичної праці для північноєвропейських країн та їхнього туристичного парку розваг», адже «Європа – це *«географічна ідентичність, чії цінності, історія та особливості не ототожнюються з Європейським Союзом і тим більше з євро»* (Movimento 5 Stelle, 2018).

Партія «Золота зоря» (GD) у Греції, ставлячи за мету грецьку «націоналістичну революцію» у розділі «Ідеологія» вебсайту, закликають до «Європи націй», яка б була «*політичним вираженням ідеологічного націоналізму*», заснованому на міжурядовому підході, що зберігає національний характер (Tassios, 2016). Прихильники «Золотої зорі» обурені тим, що Європа відмовляється визнавати свій «класичний борг» (Hanink, 2017) перед грецькою цивілізацією, яка є джерелом європейської демократії: «Коли ми навчали їх [інших європейців] цивілізації, вони жили в печерах... Є грецька пам'ять і спадщина в європейській, а не навпаки» (de Cesari, Bosilkov & Piacentini, 2019).

Натомість респонденти – прихильники Нідерландської партії Свободи згадують Грецію як «економічну проблему» для Нідерландів та їхніх громадян, зображуючи ЄС як непрацюючу організацію, яка використовує гроші голландських платників податків для сплати боргів інших країн (de Cesari, Bosilkov & Piacentini, 2019). Прихильники популізму в Нідерландах найбільш неприхильно ставилися до понять європейської культури. Низка голландських респондентів визнає існування «спільних точок» у європейських країнах, але вони не вважають їх визначальними елементами загальноєвропейської культури та цивілізації і натомість підкреслюють відмінності між європейськими країнами як чітку межу між «нами» та «ними». «*Між європейцями Південної та Північної Європи занадто багато відмінностей, вони не однакові. Тож ми більше споріднені з німцями,*

але я б не хотіла порівнювати себе з поляками чи румунами» (жінка, 54 роки, домогосподарка, Роттердам) (de Cesari, Bosilkov & Piacentini, 2019). Лідер Нідерландської «Партії Свободи» (Partij voor de Vrijheid, PVV), заснованої у 2006 р., Герт Вільдерс заявляв, що «єдиної європейської ідентичності не існує», але у кількох промовах посилався на «європейську цивілізацію»... на основі спадщини Єрусалиму, Афін і Риму» і на проблеми Європи «в ісламізації, тероризму та масової імміграції» (Wilders, 2017). PVV дотримується популістської точки зору, згідно з якою ЄС узурпує європейську ідентичність і нав'язує справжнім європейським патріотам штучну політичну спільноту. Подібну позицію висловлює на вебсайті німецької партії Альтернатива для Німеччини (AfD) депутат партії Беатрікс фон Штор: «Центральна держава «Брюссель» є неісторичною та неєвропейською ... суперечить гаслу єдності в різноманітності ... європейська *Leitkultur* [провідна культура] стоїть на основі спільних ціннісних канонів: три пагорби – Голгофа, Акрополь і Капітолій, які є основою західної культури і з якими іслам несумісний» (Zuwanderung, 2018).

Отже, програми вказаних політичних рухів указують на сукупність спільних ідей і поглядів – відчуття європейської спадщини та цінностей як вищих за неєвропейські, під якими часто мається на увазі протиставлення «іншому», якщо не «внутрішньо-іншому» в регіонально розділеній Європі, то «іншому» у вигляді «ісламу».

Виключення «інородців» та «іновіців».

Артикуляція занепокоєння погіршенням стану «європейської культури» через імміграцію парадоксальним чином стверджує концепт «європейської культури, спадщини і цивілізації», але в контексті дискурсу єднання для протидії «ісламській» та «іммігрантській» інвазії.

Парадоксально, що прихильники партій із неліберальними і навіть фашистськими коріннями з бекграундом антисемітизму нові ультраправі часто виказують «філосемітизм» (Brubaker, 2017) і відстоюють ліберальні цінності. Серед стовпів «європейської спадщини», котру визнають ультраправі – епоха «Відродження» та «Просвітництва», яка, як відомо, сприяла секуляризації та ідеї свободи. Парадокс дискурсу ультраправих полягає і в тому, що, роблячи наголос на релігії, визнаючи «християнство та юдео-християнські корені» основою «європеїзму», вони одночасно будують альтернативу цьому європеїзму в авраамістичній релігії – ісламі, який вважається ними невинно неліберальним. Це протиріччя Девід Тео Голдберг (2006) назвав «расовою європеїзацією» або расовим «контуруванням через «зміщення домінуючої в Європі фіксації занепокоєння та обурення від постаті «чорних» (і до Другої світової війни від «єврея») до «мусульманів» (Goldberg, 2006, p. 349).

У програмі партії «Альтернатива для Німеччини» (AfD) у розділі про політику надання притулку стверджується, що «майбутнє Німеччини та Європи має бути забезпечене в довгостроковій перспективі... Міграційні рухи з Африки до Європи можуть дестабілізувати континент за кілька років» (Zuwanderung, 2018). Прихильники Національного фронту наголошують на важливості збереження культури і нейтралітету щодо вірувань для збереження французької ідентичності та секулярної культури. Зважаючи на ворожість до ісламу та мігрантів, Національний фронт Франції стверджує, що захищає французьку (а не європейську) культуру та цивілізацію, як зазначено у ст. 91 виборчої програми.

Тим не менше кілька французьких опитаних вважають «ісламську загрозу» серйозною для всієї Європи. Німецькі прихильники AfD, як і французькі прихильники Національного фронту, висувають на перший план релігійні та історичні корені Європи і дуже стурбовані «забрудненням» та «псуванням» європейської культури «шукачами притулку, які хочуть «Арабістан» тут» (de Cesari, Bosilkov & Piacentini, 2019). Із 2013 р. стурбованість псування «європейської культури» через «троянського коня ісламізму» (систему освіти зі зміною стандартів) слідом за Британським Бірмінгемом поширилася всією Європою (Shackle, 2017), артикульючи «ісламізацію» як «екзистенціальну загрозу». Pegida (Патріотичні європейці проти ісламізації Заходу) – німецький націоналістичний, антиісламський і антимігрантський правий рух, який тепер має відділення в низці країн, включаючи Великобританію та Нідерланди, на демонстрації Pegida в Нідерландах вивісив банер: «Ісламізація = ЄСтаназія» (Islamising = EUthanasie).

«Ісламізація» як кодове слово для розпалювання страху перед зникненням Європи спонукає до парадоксальної позиції: поєднання «фундаментальних цінностей християнства» з палким захистом секуляризму та ліберальних цінностей, таких як гендерна рівність, права геїв і свобода слова, які співіснують із традиційним соціальним консерватизмом і неліберальним авторитаризмом ультраправих. Найуспішніші серед європейських правих популістських партій поєднали риторіку обурення проти еліт через фінансову кризу та сувору економію, що виникла через надмірно ліберальну імміграційну політику. Парадоксальним є те, що, шляхом установаження мусульман як універсальної зовнішньої групи, ці партії імпліцитно об'єднують «немусульманських європейців» як спільноту, що базується не на політичній лояльності до ЄС, а на їхній спільній спадщині (de Cesari, Bosilkov & Piacentini, 2019).

Правопопулістське розуміння ідентичності близько до того, що антрополози визначили як «контекстуальну етнічність» у класичних сегментарних суспільствах, які включають декілька племен, як, наприклад, Нуер в Судані (Evans-Pritchard, 1940). Нація нуер поділяється на племена і сегменти, що виявляють відмінні назви, унікальні території розташування, почуття єдності. Для Еванса Прітчарда «члени будь-якого сегмента об'єднуються для війни проти сусідніх сегментів того самого порядку та об'єднуються із цими суміжними сегментами проти більших». Іншими словами, сегменти, або лінії походження, формують ідентичність у групі, коли вони воюють з іншими сусідніми родами, але ті самі роди, що колись протистояли, можуть об'єднатися проти племені більшого порядку – за назвою спільних предків. Ці племена, своєю чергою, можуть утворювати комплексну племінну ідентичність у разі зіткнення із зовнішнім ворогом, наприклад британцями чи сусіднім народом дінка.

Ідея нації як однорідного сегменту, приморідалльної єдності лежить в основі печерного націоналізму. Ідея «споконвічного існування нації», чиї «персонажі» сформовані чинниками, такими як мова чи історія усвідомлення», лежить в основі такого націоналізму (Leerssen, 2006, р. 561). За примордіальною логікою нація є через її самобутню культуру та спадщину (Handler, 1985), але ідеї споконвічного існування нації та однорідності національної культури, вкоріненої на території, визнані винаходом, фікцією (Anderson, 1983; Hobsbawm & Ranger, 1997). Це перегукується з ідеєю Семюела Хантінгтона про те, що світ є розділеним на різні цивілізації, але в сучасному світі лінії цивілізаційних розламів

проходять тепер як внутрішні лінії культурних розколів усередині західної цивілізації, яка включає США та Канаду, але не Балкани та Грецію, які є частиною православного світу, який залучений у великий конфлікт зі світом Ісламу.

Із 1980-х років критики методологічного націоналізму критикують поняття «нація» як обмежене територіальною культурою та незмінністю системи вірувань, цінностей і практики (Gupta & Ferguson, 1997), апелюючи до того, що культура та спадщина не є акуратними розташуваннями на карті.

Водночас есенціалістські схильності ультраправих залишаються актуальними. Прихильники «Золотої зорі» в Греції вказують: «Ідеал Батьківщина – Релігія – Родина розвалюється, а я цього не хочу... Я хочу, щоб грек був греком... Греція повинна приймати іммігрантів, але за певних умов, з правилами, що і в решті Європи. Вона не стане смітником Європи. Перш за все греки, а потім інші». Відчуття загрози втрати грецької землі через присутність негреків і культурних «інших» «робить грека греком» (de Cesari, Bosilkov & Piacentini, 2019).

Парадоксом дискурсу руху ультраправих популістів, який є надзвичайно транснаціональним, є співіснування у ньому примордіалізму щодо розуміння нації, національної традиції, норми та цінності та європеїзму як розуміння «єдності європейської цивілізації».

Критика європейської культурної політики як мультикультурної.

Значення «європейської політики» є реляційним. Європа та європейська спадщина протиставляються ЄС, інституції якого «узурпують» владу народів Європи, «примують» до політики мультикультуралізму, прийняття та визнання мігрантів/ісламу. Тому, наприклад, Національне об'єднання (National Rally, NR), яке очолює Марін Ле Пен, завданням визначає «повернення національного суверенітету Франції», оскільки країна стає частиною «Європи незалежних націй» (Engagements, 2017).

ЄС нерідко визначається як «спілка банкірів», де все вирішує «брюссельський Макіавеллі». Так, праця «Макіавеллі в Брюсселі: Мистецтво лобювання ЄС», представлена нідерландським професором політології Рінусом ван Шенделеном, вважається вичерпним посібником із лобювання в ЄС, доступ до інституцій якого позбавлений рівності для держав-членів й існування якого спричиняє втрату державами суверенітету.

Нідерландські респонденти, критикуючи «примусовий плавильний котел», нав'язаний ЄС, демонструють найбільш націоналістичний і ксенофобський з усіх інших настроїв, заявляючи, що багато або навіть більшість біженців лише «прикидаються біженцями», щоб отримати вигоду від голландської соціальної допомоги. Вони наголошують на необхідності захисту голландців і голландської нації і відкидають мультикультуралізм (Henley, 2017).

Прихильники німецького популізму відкидають мультикультурну Німеччину. Для багатьох респондентів-французів «асиміляція» іммігрантів є кращою, ніж мультикультуралізм і демонізований «комунітаризм». Кілька французьких прихильників Ле Пен зазначають, що змішування культур є «поганим кулінарним рецептом», оскільки *vivre-ensemble* – це «повна ілюзія, вид палиці, якою вони ляпають нас із ранку до ночі».

Італійці та греки, які стали респондентами CoHERE, наголошують на неспроможності та небажанні ЄС допомогти їхнім державам-членам справлятися з економічною кризою та кризою біженців, а Німеччина визначається як «господар

ЄС» (de Cesari, Bosilkov & Piacentini, 2019). ЄС тлумачиться як «жорстокий» союз країн із нерівним ставленням, де добробут багатших країн зберігається за рахунок бідних. Респонденти СоHERE виказують розчарування установами та інституціями ЄС, тоді як нідерландські респонденти, поділяючи негативні почуття до ЄС, скаржаться, що «наші гроші використовуються для оплати їхніх боргів», де поняття «їхній» стосується Греції, Італії та Португалії.

Ультраправий дискурс відкидає мультикультуралізм і підкреслює національну ідентичність як основу європейської спадщини, розмаїття якої пояснюється різницею сегментів національностей та культурних регіонів – від національного сегменту («Бельгія») до регіонального сегменту («Північна Європа»). Тут культура (європейська, регіональна, національна) є фіксованим і гнучким феноменом, споконвічним, закріпленим у просторі та нанесеним на особливу територію.

Артикуляція ідіоми «розмаїття» відображає інституційну мову ЄС про «єдність у різноманітності». Водночас культурне розмаїття резонує з правом етноплюралізму або етнорегіоналізму, які ділять світ на етнічно та культурно однорідні нації та регіони, та звинувачує мігрантів у «псуванні» гармонійного порядку (Thran, & Boehnke, 2015, p.200).

Виключаючи мігрантів на підставі їх культурної неспівмірності, правий дискурс спирається на «новий расизм» або «культурний расизм» (Balibar, 1991), визначений соціологами з кінця 1980-х років у зв'язку з дискредитацією старих, біологічно заснованих расових ієрархій через їхній зв'язок із нацизмом, і заміною його прихованим расизмом, що міститься у «невинній мові про культуру» в тезах про «несумісність» спадщини та цінностей (Barker, 1981, p. 3; Lentin, 2014). Наприкінці 1990-х років Верена Штолке спостерігала у Європі відродження «старого демона расизму в новій іпостасі, де помітна зміна риторики виключення... Із того, що було колись твердженням про відмінність людських рас, із 70-х років зросла риторика включення та виключення, яка наголошує на відмінності культурної ідентичності, традицій і спадщини між групами та припускає закритість культури за територією (Stolcke, 1995, p. 25).

Французькі нові праві (Nouvelle Droite) з кінця 1960-х років розвивали теорію етнорегіоналізму як альтернативу мультикультуралізму на основі ідеї «культурного диференціалізму» та заперечення факту мультикультури у Європі. У нових правих імміграція культурно руйнує як суспільство, що приймає, так і суспільство іммігрантів (Spektorowski, 2003). Маніфест нових правих проголошує, що людство різноманітне, створене з різних «рас, етнічних груп, мов, звичаїв, навіть релігій» і, зрештою, різних культур, які єдині забезпечують середовище для процвітання людини. Відома концепція Алена де Бенуа «Європа ста стягів» є концепцією будови великих просторів, утворених єднанням цілісних локалітетів за принципом «миски салату» (salad bowl) замість «плавильного котла» (melting pot), оскільки «людина... укорінена природою у своїй культурі» (de Benoist & Champetier, 2012, p. 28). У XXI ст. «майбутнє належить великим культурам і цивілізаціям» (de Benoist & Champetier, 2012, p. 38), як-от Європа та Північна Америка, у світі, який абсолютно потребує «чистої і сильної ідентичності» (de Benoist & Champetier, 2012, p. 32). Об'єднані навколо центру GRECE (Дослідницька група європейської цивілізації), нові праві інтелектуали, такі як Алєн де Бенуа, Алєн де Бенуа, П'єр Барар, Домінік Веннер, Джорджо Локкі, Моріс

Ролле, П'єр Віаль та ін., розвили теорію відродження етнорегіональної Європи, об'єднаної спільною культурною основою.

Тоді як прихильники нових правих стверджують, що їхні ідеї не є расистськими, оскільки їхній диференціалізм заснований на «культурі», а не на «расі» (de Benoist, 1999; Betz, 2003), їхні «європеїзм» і бачення Європи, де неєвропейцям не має місця, підкріплюють ідеї расової європейської переваги, хоча для А. де Бенуа «європейська раса не є абсолютно вищою расою. Вона лише найбільш схильна до прогресу» (de Benoist, 1999).

Одна з рис «нового расизму» є його власне заперечення (Goldberg, 2015), відмова визнати міцність давніх ієрархій культурних цінностей (Stoler, 2016). Низка популістів заперечує, що вони расисти, але визнає ідеї культурної несумірності, аргументуючи тим, що «це стосується культури, а не раси». Але для багатьох «культура» є кодовим словом для раси, оскільки фіксує факт культурної різниці, де культурна спадщина робить культуру глибоко вкоріненою, незмінною. А спільнота сприймається крізь призму примордіалізму, і тому «культурні інші» традиційно розглядаються загрозою однорідності. Проте деякі діячі, такі як лідер грецької «Золотої зорі», називають себе расистами (Halikiopoulou, 2016).

Парадоксом популістського дискурсу є не розподіл «ми/вони», а зміщення акцентів, коли причинами соціально-економічних проблем визнаються культурні, коли «класові вороги» замінюються «культурними», «расовими» ворогами. Мобілізація «європейськості» типово реакційна, є відповіддю на сприйняте вторгнення культурних «чуждих». Це приклад есенціалістського уявлення про європейський цивілізаційний ареал як успадкований з історії набір культурних рис, традицій і цінностей. Це приклад культурного расизму (Lentin & Titley, 2011). «Інші» – це ті, яких неможливо асимілювати, і тому вони є загрозою споконвічній, сутнісній національній культурі (Mouffe, 2005).

Ідеї культурних ієрархій, моральної таксономії культур, ієрархізація внеску в «єдину європейську спадщину» проникають через інтерв'ю CoHERE, де Європу часто ототожнюють із Західною Європою або «ядром», оточеним «європейською периферією», або «мінливою прикордонною зоною» з невизначеним європейським статусом.

Відмова від імміграції та мультикультуралізму є рисою інтерв'ю, узятих у респондентів – прихильників ультраправих ідеологій. Імміграція та культурне втручання, які компрометують установлений Порядок і ведуть до «війни між культурами» та сценарію чергування культурних вторгнень і культурних вимирань, стають тематикою, навколо якої розпалюються страх, тривога, артикулюється політика мобілізації та єднання (de Koning & Modest, 2017; Wodak, 2015).

Колоніальна ностальгія та постколоніальна меланхолія.

За визначенням Марха Валента, публічна артикуляція до проблеми «європейського згуртування» є проведенням «політики поганих спогадів» або «меморіальної політики», яка породжує суспільну пам'ять про порушення уявної стабільності соціально вкорінених, «однорідних спільнот взаємності», через імміграцію «інших» із непримиренними цінностями (Valenta, 2011).

І саме так проявляється «туга за старою доіммігрантською Європою, якої ніколи не було», оскільки існувала «Європа, відокремлена від решти світу», яка «виникла через її «позаєвропейські» зв'язки ... від колоніалізму та імперіалізму далі» (Valenta, 2011). Пол Гілрой називає звернення до колоніальної ностальгії

«постколоніальною меланхолією» (Gilroy, 2004; de Cesari, Bosilkov & Piacentini, 2019).

Відомі політики ЄС часто висловлюють тугу за колоніальним минулим своїх національних держав, що виявляється у їхніх промовах і політичних діях. Наприклад, Марін Ле Пен, лідерка французької партії «Національне об'єднання», неодноразово апелювала до славних часів Французької імперії, наголошуючи на необхідності відновлення національної гордості та суверенітету (Zerofsky, 2017). Віктор Орбан, прем'єр-міністр Угорщини, часто говорить про «Велику Угорщину», викликаючи ностальгію за територіями, утраченими після Першої світової війни. У Великій Британії політики, такі як Найджел Фараж, лідер партії Brexit, висловлюють бажання повернутися до часів, коли Британська імперія панувала у світі, використовуючи це як аргумент на підтримку виходу з ЄС. Італійський політик Маттео Сальвіні, лідер партії «Ліга», апелює до минулої величі Італії, включаючи її колоніальні амбіції в Африці, як частину своєї націоналістичної риторики. В Іспанії Сантьяго Абаскаль, лідер ультраправої партії VOX, часто звертається до епохи, коли Іспанія була світовою імперією, підкреслюючи необхідність захисту національної ідентичності. У Польщі Ярослав Качинський, лідер партії «Право і справедливість», використовує наративи про минулу величчю Польщі для зміцнення національної свідомості. Польща хоча й не була колоніальною імперією, апелює до часів Речі Посполитої як символу національної слави (Kotwas & Kubik, 2019; Marco & Gaweda, 2019; Jaeger, 2020; Karolewski, 2020). У Нідерландах Тьєррі Бодє, лідер партії «Форум за демократію», часто говорить про «золотий вік» Нідерландів, коли країна була однією з провідних колоніальних держав (Wilders, 2017; de Cesari, Bosilkov & Piacentini, 2019).

Ці приклади свідчать про те, як ностальгія за колоніальним минулим використовується ультраправими політиками для зміцнення націоналістичних наративів та мобілізації підтримки серед населення, що призводить до загострення політичних та соціальних конфліктів у сучасній Європі.

У популістському дискурсі нація, ідентичність, культура, спадщина та територія змішуються та стають ізоморфними: люди «фіксуються на місці» своєю культурною приналежністю та спадщиною. Через культурний расизм ідеологічні конструкти спадщини та пам'яті мобілізуються для формування нового расового розуміння «народу». Популісти не вірять у міцне існування лише національних культур і часто легітимізують себе, мімікуючи під «ліберальних просвітників», звертаючись до «європейської спадщини» і «європейської цивілізації», відомою «просвітленням» колоній, яким несли «знання», «вміння», «технології» (de Cesari, Bosilkov & Piacentini, 2019).

Згідно з Роджером Брубейкером, національні популізми Північної та Західної Європи мобілізують дискурс «цивілізаційності», який конструє «протиставлення між собою та іншим не у вузьконаціональному, а в ширшому цивілізаційному плані» (Brubaker, 2017 p.1193). «Тринога» (давньогрецька демократія, римська правова традиція, християнство), за С. Василовулу (Vasilopoulou, 2017), що визнається підставою цивілізаційного визначення Європи, поєднується з оспівуванням джерел ліберальних цінностей (епоха Просвітництва) і з колоніальною ностальгією. Тут згадка про «(західно)європейську цивілізацію», імпліцитно зрозумілу як вищу над іншими, поєднується з формою «постколоніальної меланхолії» (Gilroy, 2004), що нагадує «цивілізаційну місію» та стару колоні-

альну «велич» – дискурс, який, звичайно, стирає масове насильство колоніалізму та його згубних наслідків у сьогоденні (Stoler, 2011, 2016).

Перша проблема – це фікція закриття культури та спадщини територією та натуралізацією, яка стирає реальність мультикультурності та перетворює культурне розмаїття на питання національні відмінності. Девіз ЄС «єдність у різноманітності» часто тлумачиться таким чином. Гарний приклад – відкриття виставки «Це наша історія!» в першому музеї Європи в Брюсселі, який зосереджується на відеосвідченнях європейських громадян, котрі розповідають власні життєві історії. Вибрані за їхньою національністю (одна особа від кожної держави – члена ЄС), ці європейці всі білі і не виявляють жодних ознак релігійних чи інших ознак різноманітності. Відсутність різноманітності цієї нібито репрезентативної вибірки європейців розкриває другу проблему «європеїзму» – прихований ризик конструювання європейської спадщини як християнської і, непомітно, білої. Для К. Йилдіз та ін. (Yildiz, De Genova & Jansen..., 2016) «відверто расистські образи неофашистів/ультраправих популістів лише робить явним питання невід'ємності європеїзму від поширення «європейськості» як расової білості, навіть якщо вона підкреслено приховує гонку на користь нібито «культурних» чи «цивілізаційних» конструцій «різноманітності» (de Genova, 2018).

На думку К'яри Де Чезарі, Іво Босилкова та Аріанні П'ячентіні, «сучасні домінантні наративи європейськості затемнюють довгу історію колоніального домінування та способи формування глобальних зв'язків» (de Cesari, Bosilkov & Piacentini, 2019). Роблячи так, вони створюють вигадані реконструкції європейської історії як «острівної та герметично закритої справи» (Yildiz, De Genova & Jansen..., 2016), як показано на прикладі нового брюссельського музею Європи: у будинку європейської історії Європарламенту, колоніалізму присвячено лише невелику частину галереї ХІХ ст.

Але колоніалізм – не єдине вбивче минуле Європи, яке стерто із цієї розповіді. Так само і Голокост, який багато хто виводить за рамки. Друга світова війна, як виявилось, часто згадується як ключовий спільний досвід у широкому та нечіткому розумінні «європейської історії». Проте навіть у цьому контексті, є багато моментів, які викликають суперечки та різночитання.

Одним із таких прикладів є політика пам'яті в Угорщині під керівництвом Віктора Орбана. Його уряд був звинувачений у намаганнях переписати історію Другої світової війни, зокрема у зменшенні відповідальності Угорщини за Голокост, та намаганнях зосередити увагу на жертвах угорського народу від рук радянських військ. Інші країни також мають свої контроверсійні моменти. У Польщі, наприклад, закон про Інститут національної пам'яті, який криміналізує звинувачення польської держави у співучасті у Голокості, викликав широкий міжнародний резонанс та критику. У Франції тема співпраці з нацистами під час режиму Віші досі є чутливою і часто табуованою. В Італії політики, такі як Маттео Сальвіні, рідко згадують про роль Італії як союзника нацистської Німеччини, зосереджуючи натомість увагу на антифашистській боротьбі. У Великій Британії колоніальне минуле часто згадується без урахування жахів, пов'язаних із цим періодом, а Голокост згадується як окремих і унікальний випадок зла, який не завжди пов'язується з ширшим контекстом європейської історії.

Ці приклади показують, як політики в різних країнах ЄС можуть маніпулювати історичними наративами, підкреслюючи ті аспекти минулого, які підходять

їхнім політичним цілям, і замовчуючи чи зменшуючи значення інших. Це створює спотворений образ історії, який може підживлювати націоналістичні настрої та сприяти розділенню, а не об'єднанню Європи на основі чесного та комплексного розуміння минулого.

Згода ЄС є основою спільної європейської пам'яті. Дійсно, як Адорно та інші показали, прославляючи «цивілізаційний проект» Вестерну, Західна європейська цивілізація можлива лише в тому разі, якщо «забути» її варварство (Hobsbawm & Ranger, 1997).

Висновки. Незважаючи на прогресивні інтенції європейських проектів, спрямованих на створення європейської пам'яті та спадщини, культурна політика ЄС усе частіше відновлює асиметричні відмінності, які мала замінити. Європу все частіше уявляють як різноманітний, але за фактом об'єднаний культурний простір, спільноту, засновану на культурі, яка розподілена тих, хто перебувають «у» Європі, але не вважаються «нею» [3]. Геоконсервативна хвиля, що набирає сили, підтверджує тенденцію до відновлення розподілу на «своїх» і «чужих», що створює перепони для формування єдиного європейського культурного простору. Сучасна європейська меморіальна політика стикається з проблемою вибіркового висвітлення історії, що веде до ігнорування важливих аспектів, таких як колоніалізм і Голокост. Це підриває зусилля щодо створення справедливої та інклюзивної пам'яті про минуле Європи. Існуючі меморіальні проекти та наративи часто опиняються у конфлікті між принципами «інклюзивності» та «ексклюзивності». Сучасні ініціативи можуть ненавмисно підтримувати ексклюзивні концепції, які обмежують уявлення про європейську ідентичність, замість сприяння більш інклюзивному підходу. Різні країни та регіони ЄС мають суперечливі погляди на те, що становить європейську спадщину. Ці розбіжності ускладнюють створення єдиного меморіального наративу, що відповідає всім членам ЄС і підтримує загальноєвропейське розуміння історичної пам'яті. Ультраправі дискурси часто характеризуються відчуженням та спрощенням культурного розмаїття, що ускладнює створення єдиного і справедливого підходу до історичної пам'яті у ЄС. Це веде до посилення культурних ідентифікацій, які намагаються захистити європейську спадщину від уявної загрози «чужих» культур.

Таким чином, дискурс ультраправих щодо європейської спадщини і меморіальної політики часто характеризується відчуженням та спрощенням культурного розмаїття, що створює труднощі для формування єдиного і справедливого підходу до історичної пам'яті у ЄС.

References [Список використаної літератури]

- Anderson, B. (1983). *Imagined Communities*. London: Verso [in English]. [Anderson B. *Imagined Communities*. London: Verso. 1983. 256 p.].
- Balibar, É. (1991). Is There a 'Neo-Racism'? In *Race, Nation, Class*. Eds. by E. Balibar and I. Wallerstein. London: Verso, 17–28 [in English]. [Balibar É. *Is There a 'Neo-Racism'? / Race, Nation, Class*. Eds. by E. Balibar and I. Wallerstein. London: Verso, 1991. P. 17–28].
- Balibar, É. (2004). *We, the People of Europe? Reflections on Transnational Citizenship*. Princeton, NJ: Princeton University Press [in English]. [Balibar É. *We, the People of Europe? Reflections on Transnational Citizenship*. Princeton, NJ: Princeton University Press. 2004. 312 p.].
- Barker, M. (1981). *The New Racism: Conservatives and the Ideology of the Tribe*. London: Junction Books Barker M. *The New Racism: Conservatives and the Ideology of the Tribe*. London: Junction Books. 1981. 183 p.].
- Betz, H.-G. (2003). Xenophobia, Identity Politics and Exclusionary Populism in Western Europe. *Socialist Register*, 39, 193–210 [in English]. [Betz H.-G. *Xenophobia, Identity Politics and Exclusionary Populism*

- in Western Europe. *Socialist Register*. 2003. Vol. 39. P. 193–210. URL: <https://socialistregister.com/index.php/srv/article/view/5799/2695> (дата звернення: 20.08.2024).
- Brubaker, R. (2017). Between Nationalism and Civilizationism: The European Populist Moment in Comparative Perspective. *Ethnic and Racial Comparative Perspective*. *Ethnic and Studies*, 40(8), 1191–1226 [in English]. [Brubaker R. Between Nationalism and Civilizationism: The European Populist Moment in *Racial Studies*. 2017. Vol. 40, Is. 8. P. 1191–1226].
- Clarke, D., & Duber, P. (2018). Polish Cultural Diplomacy and Historical Memory: The Case of the Museum of the Second World War in Gdańsk. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 33, 49–66 [in English]. [Clarke D., Duber P. Polish Cultural Diplomacy and Historical Memory: The Case of the Museum of the Second World War in Gdańsk. *International Journal of Politics, Culture, and Society*. 2018. Vol. 33. P. 49–66].
- de Benoist, A. (1999). What is Racism? *Telos: Critical Theory of the Contemporary*, 114, 11-48 [in English]. [de Benoist A. What is Racism? *Telos: Critical Theory of the Contemporary*. 1999. Vol. 114. P. 11-48. URL: <https://philpapers.org/rec/DEBWIR> (дата звернення: 20.08.2024)].
- de Benoist, A. & Champetier, C. (2012). Manifesto for a European Renaissance. London: Arktos [in English]. [de Benoist A., Champetier C. Manifesto for a European Renaissance. London: Arktos. 2012. 47 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=TkLJP4Q5rEwC&pg=PA5&hl=uk&source=gbs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false(дата звернення: 20.08.2024)].
- de Genova, N. (2018). The «Migrant Crisis» As Racial Crisis: Do Black Lives Matter in Europe? *Ethnic and Racial Studies*, 41(10), 765–1782 [in English]. [de Genova N. The «Migrant Crisis» As Racial Crisis: Do Black Lives Matter in Europe? *Ethnic and Racial Studies*. 2018. Vol. 41, Is. 10. P. 1765–1782. (дата звернення: 20.08.2024)].
- de Cesari, Ch., Bosilkov, I., & Piacentini A. (2019). (Why) do Eurosceptics believe in a common European heritage?, 26-46. In *European Memory in Populism. Representations of Self and Other* / Eds. by Chiara De Cesari, Ayhan Kaya.. London: Routledge [in English]. [de Cesari Ch., Bosilkov I., Piacentini A. (Why) do Eurosceptics believe in a common European heritage? / *European Memory in Populism. Representations of Self and Other* / Eds. by Chiara De Cesari, Ayhan Kaya.. London: Routledge. 2019. 320 p. P. 26–46. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780429454813>].
- de Koning, A., & Modest, W. (2017). Anxious Politics in Postcolonial Europe. *American Anthropologist*, 119, 524–526. [in English]. [de Koning A., Modest W. Anxious Politics in Postcolonial Europe. *American Anthropologist*. 2017. Vol. 119. P. 524–526].
- Delanty, G. (2009). The European Heritage: History, Memory and Time / *The Sage Handbook of European Studies* / Eds. by C. Rumford. London: Sage, 36–51 [in English]. [Delanty G. The European Heritage: History, Memory and Time / *The Sage Handbook of European Studies* / Eds. by C. Rumford. London: Sage, 2009. P. 36–51].
- Engagements présidentiels Marine. 2017. [in English]. [Engagements présidentiels Marine. 2017. URL: www.rassemblementnational.fr/pdf/144-engagements.pdf (дата звернення: 20.08.2024)].
- Engelhart, K. (2017). The Meaning of a Meeting of Europe's Leading Nationalist Minds. *Macleans*. 14 February 2017. URL: www.macleans.ca/news/world/inside-a-meeting-of-the-minds-of-europes-most-powerful-nationalists/(дата звернення: 20.08.2024)].
- Europe in Which We Can Believe: Paris Statement (7 October 2017). [in English]. [Europe in Which We Can Believe: Paris Statement. 7 October 2017. URL: <https://thetrueeurope.eu/> (дата звернення: 20.08.2024)].
- Evans-Pritchard, E.E. (1940). The Nuer: A Description of the Modes of Livelihood and Political Institutions of a Nilotic People. Oxford: Clarendon Press [in English]. [Evans-Pritchard E.E. The Nuer: A Description of the Modes of Livelihood and Political Institutions of a Nilotic People. Oxford: Clarendon Press. 1940. 271 p.].
- Gilroy, P. (2004). After Empire: Multiculture or Postcolonial Melancholia. London: Routledge [in English]. [Gilroy P. After Empire: Multiculture or Postcolonial Melancholia. London: Routledge. 2004. 200 p.].
- Goldberg, D.T. (2006). Racial Europeanization. *Ethnic and Racial Studies*, 29(2), 331–364 [Goldberg D.T. Racial Europeanization. *Ethnic and Racial Studies*. 2006. Vol. 29. Is. 2. P. 331–364].
- Goldberg, D.T. (2015). Are We All Postracial Yet? (Debating Race). Oxford: Polity Press [in English]. [Goldberg D.T. Are We All Postracial Yet? (Debating Race). Oxford: Polity Press. 2015. 168 p.].
- Gupta, A., & Ferguson, G. (1997). Anthropological Locations. : Boundaries and Grounds of a Field Science London: University of California Press [in English]. [Gupta A., Ferguson G. Anthropological Locations. : Boundaries and Grounds of a Field Science London : University of California Press. 1997. 141 p.].
- Halikiopoulou, D., & Vasilopoulou, S. (2016). Breaching the Social Contract: Crises of Democratic Representations and Patters of Extreme Right Party Support. *Government and Opposition*, 53(1), 26–50 [in English]. [Halikiopoulou D., Vasilopoulou S. Breaching the Social Contract: Crises of Democratic Representations and Patters of Extreme Right Party Support. *Government and Opposition* 2016. Vol. 53,

- Is. 1. P. 26–50. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/government-and-opposition/article/breaching-the-social-contract-crises-of-democratic-representation-and-patterns-of-extreme-right-party-support/C8ECDE8C75B2CD406FE49B107E8B2307> (дата звернення: 20.08.2024)].
- Handler, R. (1985). On Having a Culture. In *Objets and Others: Essays on Museums and Material Culture*. Eds. by G. Stocking. Madison: The University of Wisconsin Press, 192–216 [in English]. [Handler R. On Having a Culture / *Objets and Others: Essays on Museums and Material Culture*. Eds. by G. Stocking. Madison: The University of Wisconsin Press, 1985. P. 192–216].
- Hanink, J. (2017). The Classical Debt: Greek antiquity in the era of austerity. Harvard: Belknap Press [in English]. [Hanink J. The Classical Debt: Greek antiquity in the era of austerity. Harvard: Belknap Press. 2017. 337 p.].
- Henley, J. (January 23, 2017). Netherlands PM Says Those Who Don't Respect Customs Should Leave. *The Guardian* [in English]. [Henley J. Netherlands PM Says Those Who Don't Respect Customs Should Leave. *The Guardian*. 2017, 23 January. URL: www.theguardian.com/world/2017/jan/23/netherlands-pm-mark-rutte-dutch-citizens-open-letter-pvv (дата звернення: 20.08.2024)].
- Hobsbawm, E. J., & Ranger, T. O. (1997). *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press [in English]. [Hobsbawm E. J., Ranger T. O. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press. 1997. 275 p.].
- Horkheimer, M., & Adorno, T.W. (1972). *Dialectic of Enlightenment*. Stanford: Stanford University Press [in English]. [Horkheimer, M., Adorno, T.W. *Dialectic of Enlightenment*. Stanford: Stanford University Press. 1972. 305 p. URL: https://monoskop.org/images/2/27/Horkheimer_Max_Adorno_Theodor_W_Dialectic_of_Enlightenment_Philosophical_Fragments.pdf (дата звернення: 20.08.2024)].
- Jaeger, S. (2020). *The Second World War in the Twenty-First-Century Museum*. Berlin/Boston: De Gruyter [in English]. [Jaeger S. *The Second World War in the Twenty-First-Century Museum*. Berlin/Boston: De Gruyter, 2020. 354 p.].
- Karolewski, I. P. (2020). Memory Games and Populism in Postcommunist Poland, 239–257. In *European Memory in Populism* Eds. by de Cesari, Chiara and Kaya, Ayhan. London: Routledge [in English]. [Karolewski I. P. Memory Games and Populism in Postcommunist Poland / *European Memory in Populism* Eds. by de Cesari, Chiara and Kaya, Ayhan. London: Routledge, 2020. P. 239–257].
- Kim, S. (2020). Because the Homeland Cannot Be in Opposition: Analysing the Discourses of Fidesz and Law and Justice (PiS) from Opposition to Power. *East European Politics*, 37(2), 332–351 [in English]. [Kim S. Because the Homeland Cannot Be in Opposition: Analysing the Discourses of Fidesz and Law and Justice (PiS) from Opposition to Power. *East European Politics*. 2020. Vol. 37, Is. 2. P. 332–351].
- Kotwas, M., & Kubik, J. (2019). Symbolic Thickening of Public Culture and the Rise of Right-Wing Populism in Poland. *East European Politics and Societies*, 33(2), 435–471 [in English]. [Kotwas M., Kubik J. Symbolic Thickening of Public Culture and the Rise of Right-Wing Populism in Poland. *East European Politics and Societies*. 2019. Vol.33, Is. 2. P. 435–471. URL: https://www.researchgate.net/publication/332460537_Symbolic_Thickening_of_Public_Culture_and_the_Rise_of_Right-Wing_Populism_in_Poland (дата звернення: 20.08.2024)].
- Leerssen, J. (2006). Nationalism and the Cultivation of Culture. *Nations and Nationalism*, 12(4), 559–578 [in English]. [Leerssen J. Nationalism and the Cultivation of Culture. *Nations and Nationalism*. 2006. Vol. 12, Is. 4. P. 559–578].
- Lentin, A. (2014). Postracial Silences: The Othering of Race in Europe, 69–104. In *Racism and Sociology*. Eds. by W. D. Hund, A. Lentin. Switzerland: Lit Verlag [in English]. [Lentin A. Postracial Silences: The Othering of Race in Europe / *Racism and Sociology*. Eds. by W. D. Hund, A. Lentin. Switzerland: Lit Verlag, 2014. P. 69–104].
- Lentin, A., & Titley, G. (2011). *The Crises of Multiculturalism: Racism in a Neoliberal Age*. London: Zed Books [in English]. [Lentin A., Titley G. *The Crises of Multiculturalism: Racism in a Neoliberal Age*. London: Zed Books. 2011. 296 p.].
- Mitchell, K. (2014). Does European Identification Increase Support for Further Economic Integration? *Journal of European Integration*, 36(6), 601–618 [in English]. [Mitchell K. Does European Identification Increase Support for Further Economic Integration? *Journal of European Integration*. 2014. Vol. 36. Is. 6. P. 601–618].
- Marco, S., & Gaweda, B. (2019). The National Agents of Transnational Memory and Their Limits: The Case of the Museum of the Second World War in Gdańsk. *Journal of Contemporary European Studies*, 27(2), 1–14 [in English]. [Marco S., Gaweda B. The National Agents of Transnational Memory and Their Limits: The Case of the Museum of the Second World War in Gdańsk. *Journal of Contemporary European Studies*. 2019. Vol. 27, Is. 2. P. 1–14].
- Mouffe, C. (2005). *On the Political*. New York: Routledge [in English]. [Mouffe C. *On the Political*. New York: Routledge. 2005 165 p.].

- Movimento 5 Stelle (2018). Esteri. Movimento 5 Stelle Electoral Programme [in English]. [Movimento 5 Stelle. Esteri. Movimento 5 Stelle Electoral Programme 2018. URL: www.movimento5stelle.it/programma/wp-content/uploads/2018/02/Esteri.pdf (дата звернення: 20.08.2024)].
- Shackle, S. (September 1, 2017.). Trojan horse: the real story behind the fake 'Islamic plot' to take over schools. *The Guardian* [in English] [Shackle S. Trojan horse: the real story behind the fake 'Islamic plot' to take over schools. *The Guardian*. September 1, 2017. URL: <https://www.theguardian.com/world/2017/sep/01/trojan-horse-the-real-story-behind-the-fake-islamic-plot-to-take-over-schools> (дата звернення: 20.08.2024)].
- Shore, C. (2006). In Uno Plures (?): EU Cultural Policy and the Governance of Europe. *Cultural Analysis*, 5, 7–26 [in English] [Shore C. In Uno Plures (?): EU Cultural Policy and the Governance of Europe. *Cultural Analysis*. 2006. Vol. 5. P. 7–26. <https://www.ocf.berkeley.edu/~culturalanalysis/volume5/pdf/shore.pdf> (дата звернення: 20.08.2024)].
- Spektorowski, A. (2003). Ethnoregionalism: The Intellectual New Right and the Lega Nord. *Global Review of Ethnopolitics*, 2(3), 55–70 [in English]. [Spektorowski A. Ethnoregionalism: The Intellectual New Right and the Lega Nord. *Global Review of Ethnopolitics*. 2003. Vol. 2. Is. 3. P. 55–70].
- Stolcke, V. (1995). Talking Culture: New Boundaries, New Rhetorics of Exclusion in Europe. *Current Anthropology*, 36(1), 1–24 [in English]. [Stolcke V. Talking Culture: New Boundaries, New Rhetorics of Exclusion in Europe. *Current Anthropology*. 1995. Vol. 36. Is.1. P. 1–24].
- Stolcke, V. (1999). New Rhetorics of Exclusion in Europe. *International Social Science Journal*, 51(1), 25–35 [in English]. [Stolcke V. New Rhetorics of Exclusion in Europe. *International Social Science Journal*. 1999. Vol. 51. Is. 1. P. 25–35].
- Stoler, A. (2011). Colonial Aphasia: Race and Disabled Histories in France. *Public Culture*, 23(1), 121–156 [in English]. [Stoler A. Colonial Aphasia: Race and Disabled Histories in France. *Public Culture* 2011. Vol. 23. Is. 1. P. 121–156].
- Stoler, A. L. (2016). *Duress. Imperial Durebilities in Our Times*. Durham, NC: Duke University Press [in English]. [Stoler A. L. *Duress. Imperial Durebilities in Our Times*. Durham, NC: Duke University Press, 2016. 381 p. URL: https://www.dukeupress.edu/Assets/PubMaterials/978-0-8223-6267-8_601.pdf (дата звернення: 20.08.2024)].
- Tassios, P. (2016). Europe of Nations: Intergovernmental Approach to the European Idea (Η Ευρώπη των Εθνών: Η διακυβερνητική προσέγγιση της ευρωπαϊκής ιδέας) [in Greek] [Tassios P. Europe of Nations: Intergovernmental Approach to the European Idea (Η Ευρώπη των Εθνών: Η διακυβερνητική προσέγγιση της ευρωπαϊκής ιδέας). 2016. URL: www.xryshaygh.com/enimerosi/view/h-eurwph-twn-ethnwn-h-diakubernhtikhprosegghish-ths-eurwpaikh-ideas (дата звернення: 20.08.2024)].
- Thran, M., & Boehnke, L. (2015). The Value-Based Nationalism of Pegida. *Journal for Deradicalization*, 15(3), 178–209 [in English]. [Thran M., Boehnke L. The Value-Based Nationalism of Pegida. *Journal for Deradicalization*. 2015. Vol. 15. Is. 3. P. 178–209. URL: <https://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/view/21/21> (дата звернення: 20.08.2024)].
- Valenta, M. (2011). Multiculturalism and the Politics of Bad Memories. *Open Democracy* [in English]. [Valenta M. Multiculturalism and the Politics of Bad Memories. *Open Democracy*. 2011. URL: <https://www.opendemocracy.net/en/multiculturalism-and-politics-of-bad-memories/> (дата звернення: 20.08.2024)].
- Vasilopoulou, S. (2017). European Integration and the Radical Right: Three Patterns of Opposition, 124–138. In *The Populist Radical Right: A Reader*. Eds. by C. Mudde. London: Routledge [in English]. [Vasilopoulou S. European Integration and the Radical Right: Three Patterns of Opposition / *The Populist Radical Right: A Reader*. Eds. by C. Mudde. London: Routledge, 2017. P. 124–138].
- Warner, G. (October 18, 2017). A Europe we can believe in. *Reaction* [in English]. [Warner G. A Europe we can believe in. *Reaction*. October 18, 2017. URL: <https://reaction.life/europe-can-believe/> (дата звернення: 20.08.2024)].
- Wilders, G. (September 2, 2017.) Europe We Want. Speech, *Ambrosetti conference, Italy, Villa d'Este* [in English]. [Wilders G. Europe We Want. Speech, *Ambrosetti conference, Italy, Villa d'Este*, September 2, 2017. URL: www.geertwilders.nl/in-de-media-mainmenu-74/nieuws-mainmenu-114/94-english/2066-speech-geert-wilders-the-europe-we-want (дата звернення: 20.08.2024)].
- Wodak, R. (2015). *The Politics of Fear: What Right-Wing Populist Discourses Mean*. London: Sage [in English]. [Wodak R. *The Politics of Fear: What Right-Wing Populist Discourses Mean*. London: Sage. 2015. 256 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/282572733_The_Politics_of_Fear_What_Right-Wing_Populist_Discourses_Mean (дата звернення: 20.08.2024)].
- Yildiz, C., De Genova, N., Jansen, Y., Soto Bermant, Y., Spathopoulou, A., Stierl, M., & Suffee, Z. (2016). (The Crisis of) «European Values». In *Europe/Crisis: New Keywords of «the Crisis» in and of «Europe»*. Eds. by N. De Genova and M. Tazzioli. *Zone Books Near Futures Online* [in English]. [Yildiz C., De Genova N., Jansen Y., Soto Bermant Y., Spathopoulou A., Stierl M., Suffee Z. (The Crisis of)

- «European Values» / Europe/Crisis: New Keywords of «the Crisis» in and of «Europe». Eds. by N. De Genova and M. Tazzioli. New Keywords Collective. Zone Books Near Futures Online. 2016. URL: <http://nearfuturesonline.org/europecrisis-new-keywords-of-crisis-in-and-of-europe-part-7/> (дата звернення: 21.08.2024)].
- Zerofsky, E. (January 25, 2017). Europe's Populists Prepare for a Nationalist Spring. *The New Yorker* [in English]. [Zerofsky E. Europe's Populists Prepare for a Nationalist Spring. *The New Yorker*. 2017. URL <https://www.newyorker.com/news/news-desk/europes-populists-prepare-for-a-nationalist-spring> (дата звернення: 21.08.2024)].
- Zuwanderung, A. (2018). Alternative für Deutschland [in German]. [Zuwanderung A. Alternative für Deutschland. 2018. URL: www.afd.de/zuwan_derung-asy/] (дата звернення: 22.08.2024)].

Стаття надійшла до редакції 28.08.2024

Uzun Yu. V., Koch S. V.

Department of Political Science,
Odesa I. I. Mechnikov National University,
r. 37, French Bul., 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

EUROPEAN MEMORIAL POLICY THROUGH THE PRISM OF POPULIST AND CONSERVATIVE MOVEMENTS: CRITICISM AND CHALLENGES

Summary

The article is devoted to a detailed analysis of the impact of populist and conservative movements on European memorial policy. The article aims to reveal how these political currents shape the critique of official narratives and memory policies in Europe and to study the challenges they pose to national and European memory discourses. The analysis covers two main aspects: a critical look at the concepts of "European heritage" and "cultural identificationism" and the impact of these views on contemporary memorial policies. The article examines specific examples, in particular, how right-wing populist ideas distort European heritage through nostalgia for the "old Europe". In this context, the emphasis is on ignoring the colonial past and simplifying narratives about colonial violence and the Holocaust. It assesses how these ideas are used to support nationalist narratives that challenge the European Union's multicultural approach and memory policies. The article also analyses how populist and conservative movements are critical of the EU, seeing it as a "bankers' union" and a "coercive melting pot" that imposes policies of multiculturalism and migrant acceptance. The article also analyses how populist and conservative movements are critical of the EU, seeing it as a "bankers' union" and a "forced melting pot" that imposes policies of multiculturalism and migrant acceptance. The article examines how these movements, including Marine Le Pen's National Rally and Golden Dawn in Greece, advocate for the return of national sovereignty and the preservation of cultural identity based on European heritage, which they believe has nothing to do with the EU. Particular attention is paid to the concept of "new racism" or "cultural racism", which is characterised by a rejection of biological hierarchies and instead emphasises cultural differences as a basis for excluding migrants. The article analyses how right-wing populist ideas justify cultural incommensurability as a threat to European identity, while new right-wing ideologues promote the concept of ethno-regionalism, which is based on cultural differentialism and denies multiculturalism. Through a comprehensive analysis, the article aims to reveal the transformation of European memorial politics under the influence of populist and conservative trends and assess their implications for European memory and identity politics.

Key words: memory politics, European memorial policy, populist movements, conservative movements, identity, national sovereignty, European heritage, cultural racism, historical narratives.